לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת

דברי אגדה
הלכה למעשה
מעובד מתוך כתביו של הגאון
רבי דוד גולדשטוף שליט"א

גליון סג
פרשת וירא
תשפ"ז

שבת עילאה | עבודת השבת

שיר של יום השישי [ג]

הפסוק האחרון והחותם, **הוא החלק השלישי של המזמור, ובו אנו מעידים על הקב"ה באמונה ובנאמנות שבאחרית הימים ישוב לביתו הקדוש, לאורך ימים.**

(ה) עֵדֹתֶיךָ: מלשון 'עדות'. ומצינו שלשה עדים לקב"ה.

האחד, הנביאים, וכתב רש"י 'שהעידו והבטיחו לביתך, שהוא נאוה קודש'. כיוצא בזה כתב הרד"ק שהם מעידים 'על מלכותו'. **וזו עדות הקב"ה ששלח בפי נביאיו.**

השני, ישראל, כדכתיב [ישעיהו מד ח-ט] 'וְאַתֶּם עֵדַי, הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָי וְאֵין צוּר בַּל יָדָעְתִּי: יֹצְרֵי פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל יִרְאוּ וּבַל יֵדָעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ'. ופירש האלשיך שיוצרי הפסל עדים על אפסותם. נמצא שכל העובד לאלוה הוא בבחינת עֵד שלו. ישראל בעבודתם עֵדֵי הקב"ה, ואומות העולם בעבודת הבליהם, עֵדֵי הע"ז. **וזו עדות עבדיו.**

והשלישי התורה כדכתיב [שמות כה טז] 'וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת', ופירש רש"י, התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם, שצוויתי אתכם מצוות הכתובות בה'. **וזו עדות המחברת בין הקב"ה שנתנה, לבין ישראל המקיימים אותה.**

נֶאֱמְנוּ מְאֹד: שלושת העדים הנזכרים נקראים 'נאמנים'. **הנביאים** כנאמר על אבי הנביאים משה רבינו, 'בכל ביתי נאמן הוא' [ואיתא בתיקוני זוה"ח שכל הנביאים נקראים 'נאמנים', וראה מלבי"ם ירמיהו כג לא]. **ישראל** כדכתיב באיוב [יב כ] 'מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים' [ראה אלשיך שם], ובעת חטאם מכתירם הקב"ה [דברים לב כ] 'בָּנִים לֹא אֱמֶן בָּם' [ראה רש"י]. **והתורה** כדכתיב [תהלים יט ח] 'עֵדוּת ה' נֶאֱמָנָה'. ואף הקב"ה נותן התורה נקרא 'נאמן', כדאמרינן בברכות ההפטרה שלאחריה 'נאמן אתה הוא ה', ו'נאמן' היינו 'שאינו משנה ואינו משקר באמונתו' [מהר"ל דרך החיים פ"ו מ"ב].

מְאֹד: היינו ללא שיעור [זוה"ק ח"ב כז. וראה ראשית חכמה שער היראה פ"א]. וכך נאמנות ישראל לה' היא ללא שיעור עד המוות ועד בכלל, במסירות נפש על אמונתם [ראה ב"ר ט י, ש'מאד' זה המוות', והיינו שאפילו המוות שהוא כיליון הבריאה, טוב]. והרד"ק כתב 'שלא יהיה לשום אדם ספק בליבו אז בזה', וגם זה בכלל 'ללא שיעור'. עוד כתב רש"י, ש'אף על פי שארכו הימים, נאמנים הם לה' מאד'.

לְבֵיתְךָ: כתב האבן עזרא ש'ביתך' כנגד כסא הכבוד מרום מראשון, מקום מקדשינו'. והוא הנזכר לעיל [פסוק ב] 'נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז'. וכתב רש"י, 'שהעידו והבטיחו נביאך לביתך, שהוא נאוה קודש'.

נַאֲוָה קֹדֶשׁ: כתב המצודות 'נאוה מלשון נאוה ויופי' [ראה שיר השירים ו ד], והוא בית המקדש הנקרא 'נאות אלהים' [תהלים פג יג, וברש"י]. וכתב הרמב"ן [שמות טו יג] ש'נָוֶה קָדְשֶׁךָ' הוא 'בית המקדש', וכן אמרו במכילתא שאין נווה אלא בית המקדש'. ומילת 'נווה' מתפרשת בשתי פנים, האחת על בית המשרה רגיעה על יושביו [ראה ישעיה לג כ, ובמצודות]. והשניה לשון יופי [ראה שם נב ז, וברד"ק]. נמצא שבית שיופיו משרה רגיעה בלב יושביו, נקרא בשם 'נווה'.

ונקרא 'קֹדֶשׁ' לשון פרישות [רש"י ויקרא יט ב], להודיע, שאף שאנו מגדירים אותו בלשוננו, מכל מקום הוא פרוש מאתנו, והכתוב 'משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע, כפי דרך הארץ' [רש"י דברים כט יט].

ה' לְאֹרֶךְ יָמִים: יש לפרש על פי מה שהביא הש"ך על התורה לאחד מגורי האר"י [פרשת כי תבוא] מספר התמונה, ש'הימים שאחרי הגאולה יהיו 'ימים ארוכים', ובזה יתקיים המקרא 'שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ', ויום יהיה ארוך כשנה, כמו שהיה קודם חטא אדם הראשון' [וראה עירובין סה. יומי דאריכי].

וחתם ביום השישי בגאולה, כמו שכתב הרמב"ן [בראשית ב ג, וראה רבינו בחיי שם] שששת ימי הבריאה כנגד ששת אלפי שנה שהעולם יתקיים. ויום השישי כנגד האלף השישי, בו יתגברו מלכי ארץ עד השמדם, ותיראה מלכות שמים לקראת האלף השביעי'.

סיכום הדברים - הכוונה באמירת שיר יום השישי

בחלק הראשון [פסוקים א-ב] אנו מעידים:

א. שה' מָלַךְ ביום השישי לבריאה על כולה, על ידי האדם שהכיר בו, והילל לפניו יחד עם כל הברואים.

ב. שבמלכותו התגאה הקב"ה על כל הבריאה, והיינו בהנהגה הניסית, שהיא מקור לגאווה על כל הגאים.

ג. שאחר כך נאזר הקב"ה בגבורה, שהיא ההנהגה הטבעית, העומדת קבועה, וזאת על ידי התורה הנקראת 'עוז', שבה נברא העולם, ועל ידה הוא מתנהל.

ד. שמאז תחילת הבריאה היה נכון כסאו של ה', כדכתיב 'ורוח אלהים מרחפת', היא השכינה המשפיעה על כל העולם.

ה. שהתבל שהוא ארץ ישראל, נכון, ואינו מט ליפול, מחמת התורה המקיימתו בכל עת.

בחלק השני [פסוקים ג-ד] אנו מתפללים:

ו. על ד' מלכויות שלאורך כל שנות העולם מתנשאים בגאוותם כנגד מלכותו יתברך.

ז. על מלכות גוג ומגוג שבאחרית הימים נושאים קולם, לפגוע בעצם החיבור הגשמי והרוחני.

ח. ומכריזים, שכל הנהרות הללו 'יִשְׂאוּ דְכָיָם', והיינו שיפרסמו היותם דכים, וייכלמו על גאוותם, ובזה יתוקן מה שנשאו קולם בגאוותם כנגד ה'. אבל אנו מכירים ב'דְכָיָם' כבר כעת בעת גאוותם.

בחלק השלישי [פסוק ה] אנו שבים ומעידים:

ט. שאנו מכירים במלכותו יתברך גם כאשר הנהרות יהמיון, ודרך רשעים צלחה, ומעידים בנאמנות גמורה על בית המקדש השלישי העתיד להבנות ולהיות 'נווה קודש'.

י. ואזי כשישכון ה' בביתו, יהיה השם שלם והכסא שלם בימים הארוכים שיהיו מעת הגאולה.

מידת העצלות [ח]

העצלות כארס הנחש

אמר שלמה המלך [משלי כד לב] 'וָאֶחֱזֶה אֲנִכִי אֶשִׁית לִבִּי רָאִיתִי לָקַחְתִּי מוּסָר: מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֶּק יָדַיִם לִשְׁכָּב:

וכתב המסילת ישרים [פ"ו] פירוש, התבוננתי על הדבר הזה [העצלות] וראיתי גודל הרע שבו, שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט מעט, ואין פעולתו ניכרת עד המיתה. וזהו 'מְעַט שֵׁנוֹת' וגו', ובא כמהלך רישך ומחסרך כאיש מגן'. למדנו מדברי הרמח"ל שפעולת העצלות כעין ארס הנחש, שאחרי הכישו לא נשאר על הבשר אלא רושם קטן, והארס מחלחל בגופו בנסתר עד המיתו אותו.

ביאור הדברים, כי ישנם מידות שכבר בעת התעוררותם ניכרת רעתם, כגאוה הבזויה בעין כל, וכדומה, אך העצלות אינה כן. והיינו שחלק מהעצלות שהיא עצלה מלהראות את חסרונה. והחסרון הגדול בזה, כי במידות האחרות, האדם עצמו והסובבים אותו מוכיחים אותו, ויש לו תקוה, אבל העצלות מרדימה את האדם והסובב, וכשמכיר במצבו כבר כלתה אליו הרעה.

ובזה שונה העצלות משאר המידות. כי הגאוה לדוגמה מסיתה את האדם להראות מעלתו, ובזה תם כוחה וענינה, אבל העצלות אין יסוד ענינה למנוע מהאדם לעשות מעשה שצריך לעשות, אלא עיקרה להפילה תרדמה עליו לבל יעשה מאומה, וישקע בשינה כלפי כל הסובב אותו. ולכן, מלבד מה שלא עושה המוטל עליו, גם אינו בודק מעשיו ותוצאותיהם, כי הוא ישן.

טעם הדבר יבואר על פי מה שכתב מהרח"ו בספר שערי קדושה [ח"א ש"ב] ש'כל המידות רעות מושרשות בד' מדרגות נפש היסודית מצד הרע והקליפה אשר בה', ועל יסוד העפר כתב: ש'ממנו נמשכת מידת העצבות בכל פרטיו. ותולדתה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות'.

ואף שהאדם מורכב מארבע יסודות, האש הרוח המים והעפר, מכל מקום עיקרו העפר, כנאמר [בראשית ב ז] 'וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה', ועל כן כשמידה זו משתלטת עליו היא פוגעת בעיקר שם האדם שבו, כי האדם נוצר להלך כנאמר [זכריה ג ז] 'וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה', ועל כן הישן חשוב כמת [ברכות נז:].

מאה ברכות בכל יום [ג]

הזמן השלישי - דוד המלך - להסיר המיתה והקללה מישראל

הזמן השלישי היה בימי דוד המלך ע"ה, כמו שכתב המנהיג [בהקדמה]: 'דבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני, שיש עלינו מאה ברכות בכל יום, מן הנביאים ומן הכתובים'.

המקור בנביאים מבואר במדרש [במד"ר יח כא] דכתיב [שמואל ב כג א] 'נְאֻם דָּוִד בֶּן יִשַׁי, וּנְאֻם הַגֶּבֶר הֻקַם עָל', 'על' בגימטריה מאה ברכות. והוסיף המנהיג, שרמזם דוד גם בכתובים כנאמר [תהלים קכח ד], 'הִנֵּה 'כִּי כֵן' יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא ה', 'כי כן' בגימטריה מאה.

הן הנאמר בנביאים והן בכתובים, שניהם דברי דוד המלך, כי דוד היה נביא כמבואר בגמ' [סוטה מח:, וראה רש"י מגילה יד.]. ומאידך כתב האריז"ל [שער רוה"ק] שדוד היה רבן של כל בעלי רוח הקודש, והגר"א בתיקוני הזוה"ק [קכב:] כתב שהיה ראש לכל בעלי רוח הקודש [ובשו"ת רב פעלים ח"ד סו"י ח' כתב בשם האריז"ל שאף שזכה לנבואה, אבל דרגתו בשלימות היתה ברוה"ק].

ובטעם שתיקן זאת דוד שנית, איתא במדרש שם 'שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים, בא דוד ותיקן להם מאה ברכות, וכיון שתיקנם נתעצרה המגפה', וכן הביא הטור [סימן מו] ש'השיב רב נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא, שלא היו יודעין על מה היו מתים, עד שחקר והבין ברוח הקודש ותיקן לישראל מאה ברכות'.

וכתב הב"ח 'שדברי רב נטרונאי באו להורות שיהיו נזהרין לברך אותם, כי איכא סכנת מיתת מאה ישראל בכל יום, כמו שהיה קודם שתיקן דוד מאה ברכות אלו'. מבואר מדבריו שמימי דוד ואילך הדבר מוטבע בעולם, שאם לא יברכו ישראל מאה ברכות, יסתכנו במיתה. לכן הזכיר דוד הדבר בשם 'עָל', ולא בשם 'תקנה', כי עול הוא על ישראל מאותה העת, שאם לא יברכו יחזרו למות ח"ו.

והטעם שבאה עליהם מיתה ולא חולי, כי אין זה בגדר עונש, אלא ביטול זכות הקיום. לפי שהקב"ה ברא את עולם להיטיב עימו, וכיון שדרך ההטבה היא רק ע"י ברכת האדם, הנותנת כביכול כוח למעלה, כמבואר במאמר הראשון, אם אין ישראל מברכים, מאבדים את זכות קיומם בעולם.

אמנם לא רק מהמוות מצילים הברכות, אלא אף מכל קללה, כמו שכתבו הרוקח [סי' שכ] ובעל הטורים [דברים י ז] לפרש התגין שיש על האות ק' שבפסוק 'וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ', 'לומר, שכשיעמוד בבוקר יתפלל מאה ברכות, וינצל מצ"ח קללות, ועוד שתים, שהם 'גַּם כָּל חֲלִי וְכָל מַכָּה'.

המברך - מתברך

בכתובים גילה דוד המלך גדר נוסף בברכות האדם, כשאמר 'הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא ה'. והיינו שהברכה שמברך האדם לה' חוזרת ומברכת את האדם המברך, וכשם שאמרו בברכת כהנים [במדבר ו כז] 'וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם' [ראה רש"י, וראה עוד בעל הטורים דברים לג א].

וכן מבואר בזוה"ק [ח"ג ר"ע:] בדרך כלל, ש'מאן דמברך לקב"ה איתברך', ואמרו במדרש תנחומא [בראשית ד] 'כשם שהאדם מברך להקב"ה כך ה' מברכו'.

והדברים מפורשים בדברי הרמב"ן [כתבים ח"ב, מאמר תרי"ג מצוות] שכתב: 'היו החכמים זריזים וזהירים להשלים המאה ברכות, לפי שהקב"ה חפץ בברכה, ועל זה אמרו [סוכה נג.] 'אם תבוא אל ביתי אני אבוא אל ביתך, שנאמר [שמות כ כא] 'בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ', ורצונם לומר, אם תדע לייחד שם המיוחד ולהאציל אליו ברכה, גם אני אבוא לביתך לתקן צורכי גופך'.

המברך ומתברך - מברך לאחרים

איתא במדרש תהלים [א ה] 'בתחילה היה הקב"ה מברך עולמו, ושוב אמר לאברהם 'וְהְיֵה בְּרָכָה', עד כאן הייתי זקוק לברך עולמי, מכאן ואילך הברכות מסורות לך, ולמאן דאהני לך לברכה, בריך'.

הרי שבשעה שאמר הקב"ה לאברהם 'לְךָ לְךָ', והפקיד בידו את סוד ברכת האדם, כמבואר במאמר הראשון, אמר לו 'וְהְיֵה בְּרָכָה', והפקיד בידו את הברכה התחתונה.

נמצאת הברכה משולשת. בתחילה האדם מברך כלפי מעלה, ועל ידי כך מתברך בעצמו למטה, ושוב הוא מברך אחרים.

דבר זה עובר בירושה בישראל, וככל שהאדם פועל יותר בברכתו להשפיע על העליונים, כך הוא מתברך יותר, ומתוך כך נמסר בידו גם מפתח הברכה לברך את האחרים.

לעילוי נשמת אבי מורי הכ"מ
הר"ר יוסף יעקב בהר"ר אריה ליב גולדשטוף זצ"ל
נלב"ע כ"א טבת תשפ"ו
איש ישר דרך, מתמיד בתורתו, מתבטל בביטול גמור לרבותיו, עבד את ה' בצניעות, ועוולה לא נמצא בשפתיו

להנצחות ולקבלת הגליון במייל
L0527114615@gmail.com